

kozóan, a jó megjelenés szabályai, az ajándékozás, telefonbeszélgetés. Mesék, történetek dramatizálása, a párbeszédes helyzetek beépítése. Kötetlen beszélgetés olvasmányokról, mesékről – véleménnyilvánítás.

2. Az írásbeli kifejezés fejlesztése:

- Az anyaggyűjtés, feldolgozás mikéntjének ismerete.
- Szóbeli és írásbeli feladatok megoldása – megállapítások, kérdések, véleménnyilvánítás.
- Szövegalkotás előkészítése mesék, történetek megfigyelésével, vizsgálatával: cím és tartalom kapcsolata, a mondatok tartalmi kapcsolódása, lényeges és lényegtelen gondolatok megkülönböztetése, a befejező mondatok vizsgálata, előzmény, követelmény, következmény, megfogalmazása (írásbeli rögzítése).
- A leírás előkészítése: külső és belső tulajdonságokat jelölő kifejezések gyűjtése és csoportosítása (külső-belső, pozitív-negatív).

3. Fogalmazás, szövegalkotás:

- Szóbeli szövegalkotás gyakorlása – olvasott mese, hallott vagy látott történet, esemény reprodukálása (vázlat alapján).
- Olvasott, látott vagy hallott mese, történet leírása az időrend betartásával.
- Szépirodalmi, népköltészeti vagy ismeretterjesztő szövegek tömörítése, a tételmondat, alapvető gondolat meghatározása.
- Rövid történet, elbeszélés alkotása önállóan.
- Rövid leírás alkotása a külső jegyek (tulajdonságok) megfigyelése alapján (élőlény, tárgy, kép).

Ertékelés: Folyamatos megfigyelés, megbeszélés, javítás.

Szemponyjai: szókincs, mondatszerkesztés, mondatkapcsolás, tömörítés, lényegkiemelés, a részek aránya, stílus, helyesírás, külalak.

Módszere: a tanulói munka rendszeres javítása és javíttatása.

TÁNCZOS IBOLYA – TORÓ JOLÁN

Horvát irodalmat a horvát gimnáziumokba

A Baranya megyei Pedagógiai Intézet „Naša Škola” (A mi iskolánk) 1992/2. számában megkíséreltem a pusztán tények szintjén elemezni a horvát irodalom viszonyát a horvát-szerb – ma horvát – tanítási nyelvű gimnázium esetében. Ezt az írást egészítem ki a következőkben.

Figyelembevételével, összegyűjtve azon tényezőket, amelyek nem egyeznek a mai horvát irodalom szellemiségével, eszmeiségével, első lépésként elengedhetetlen a meglévő tankönyvek átdolgozása, adaptálása, második lépésként újak szerkesztése, megírása, kiadása.

Ezzel kapcsolatosan meg kell vizsgálni a világirodalom oktatásának lehetőségét a horvát irodalom tantárgy oktatásának vonatkozásában, amely jelenleg a magyar irodalom tantárgy keretében valósul meg.

Középiskolai horvát irodalom tankönyveink általában követik az irodalomtörténet vezérfonalát egyes nemzetek irodalmát tekintve.

A horvát irodalom, miként minden európai irodalom is, két nagy részre osztható a régebbi korok és az újabb kor irodalmára.

Ez a felosztás tulajdonképpen társadalompolitikai szempontokon alapul.

A XIX. század jellegzetességeként ezeken a területeken kialakul a népek, nemzetek önazonosság-tudata. Az idő szelleme nemzeti újjászületés eszméjével erősíti a nemzet-tudatot irodalmi vonatkozásban az első nyelvemlékektől, a dubrovniki, dalmát írókon keresztül, az akkori kortárs irodalmárokig. A régebbi horvát irodalom az első nyelvemlékektől (X-XI. század) a XIX. század azon időszakáig terjed, amelyet általában „illír mozgalomnak” hívunk.

Újabbkori horvát irodalom tehát tulajdonképpen az illirizmus mozgalmával a horvát romantizmus irodalmával kezdődik és napjainkig tart.

A horvát irodalom történetében a következő időszakokat, stílusbeli formációkat, irányzatokat különböztetjük meg.

I. Régebbi kor horvát irodalma

- Középkor irodalma
- Horvát latinisták irodalma
- Népköltészet irodalma
- Reneszánsz horvát irodalma
- XVII. század horvát irodalma, reformáció – ellenreformáció
- Racionalizmus, előromanticizmus irodalma

II. Újabbkori horvát irodalom

- Romantizmus irodalma (illirizmus)
- „Előrealizmus”, realizmus irodalma (Šenoa kora)
- Modernista irodalom
- Két világháború közötti irodalom
- Kortárs irodalom.

Ezt a periodizációt egy sor horvát irodalom történetét feldolgozó kiadvány alapján állítottam össze, így az egyes korszakokra több elnevezést is használtam.

A „népköltészet” kifejezés nem sorolható irodalmi korszakoláshoz, hiszen amióta létezik irodalom, létezik a népköltészet is. Történelmünk során a népköltészet hol nagyobb, hol kisebb intenzitással volt jelen. Még a viccek is ideszámíthatóak lévén, hogy szájhagyomány útján terjednek. A népköltészetet másként kell kezelnünk, mint az „írott irodalmat” kielemezve a kettő közti lényeges különbözőségeket. Tudjuk, hogy sok irodalmár merített a népköltészet gazdag szókincséből. Természetesen a két „műfaj” kölcsönösen hatott egymásra. Sok verset, mesét (különösen régebbi időkben) az irodalomból vett át a népi hagyomány.

Tanulóink a magyar irodalom tantárgy keretében megismerik a magyar népköltészetet és annak alapján felfigyelhetnek a népköltészet nemzetközi karakterére, különösen, ha bemutatjuk az azonos, vagy hasonló motívumokat a horvát és magyar irodalom népköltészeti alkotásaiban (Zidanje Skadra – Szkadar falazása – Kőműves Kelemen).

Népköltészeti alkotások feldolgozásánál nem szabadna figyelmen kívül hagyni a Magyarországon élő horvátok gazdag népköltészeti anyagának oktatását.

Nyelvtanórákon a helyi nyelvi, tájnyelvi szövegek felhasználásával illusztrálhatjuk az irodalmi nyelvi, tájnyelvi alapjait, kimutatván azonosságukat, kontrasztjaikat.

A „horvát latinisták” irodalmáról is bővebben kell szólnunk. Horvát latinisták körébe soroljuk azon alkotókat, akik nemzetiségük alapján horvátok, de műveiket latinul, (vagy latinul is) adták közre. Ismeretes, hogy a középkor univerzális nyelve a latin még hosszasan funkcionált hivatalos nyelvként. Sőt a XIX. század húszas éveiben a horvát képviselők a Pozsonyi Országgyűlésen határozottan védték a latin nyelvhasználatot a magyar képviselők agresszív fellépése ellen, akik követelték a magyar nyelv bevezetését a horvát iskolákba.

Egészében véve a horvát latinizmus szervesen épül bele a horvát irodalom fejlődésének folyamatába.

A latin nyelv és azon keresztül a klasszikus irodalmak ismerete, az e nyelven való alkotás megerősítette a horvát irodalmárok tudatában európai kultúrális körhöz való tartozás érzését.

Ha tehát reális és teljes képet szeretnénk kapni a horvát irodalomról különösen a régi korszakokra vonatkoztatva, a latin nyelven megszületett alkotásokat semmiképpen sem szabad figyelmen kívül hagynunk, vagy elhanyagolnunk. Különösképpen követésre méltó azon horvát humanistákkal való foglalatosság akik a magyar királyi udvarokban tevékenykedtek. Ők magukkal hozták a reneszánsz eszméjét, szellemiségét és így akaratlanul is a két nép közötti kapocsként éltek, tevékenykedtek és alkottak.

Ez a kettős szerep leginkább Janus Pannonius, (Csezmizei János – Ivan Česmicki) élete és munkássága kapcsán nyilvánul meg, akit tankönyveink sajnos szinte figyelembe sem vesznek.

Olyan alkotók, mint Matija Vlačić, Pavao Ritter Vitezović, Josip Rudjer Bosković, Matija Petar Katančić – hogy csak néhányat említsünk – mindenképpen nagyobb figyelmet érdemelnek.

Mindezek mellett kiemelném a Horvátország északi részén született irodalmat, ugyanis hajlamosak vagyunk a régebbi horvát irodalmat a déli vidékekhez kötni. Tény, hogy a XVII. századig a horvát irodalmi élet a Dubrovnikai Köztársaság és Dalmácia vidékére koncentrálódott, viszont Horvátország központjának északra való elmozdulása az irodalmi kulturális élet egyre inkább e területre integrálódik, hogy a XVIII. század végéig Zagreb egyértelműen Horvátország politikai, kulturális és irodalmi centrumává váljon.

E folyamat bizonyítékeként említhető meg a Zrínyi család sorsa. A horvát irodalom különösképpen Zrínyi Pétert emeli ki, aki magyarról horvát nyelvre „ültette” át – fordította – testvére Zrínyi Miklós eposzát: az Adriai tengernek Syrennáját. (Adrianszkoga mora Syrena). S nem a Szigeti veszedelem az első műve, amely az 1566-os események témáját dolgozza fel. Brne Karnarutić már 1583-ban megjelenteti a „Vazetje sigeta grada” (Szigetvár bevétele) című művét, mindössze 18 évvel a nagy történelmi esemény után. A Szigetvári csata szinte állandóan aktuális témaként szerepel a horvát irodalmi alkotók, művészek körében szinte szimbolikus mítoszi jelentéstartalmat kapva. 1684-ben Pavao Ritter Vitlázović megjelenteti az Odiljenje sigetsko (Szigetvár bevétele) című művét, Ivan Zajc zeneszerző pedig a horvát operairodalom egyik ma is népszerű operáját írja meg Nikola Šubić Zrinski címmel.

Ez az időszak a Kaj nyelvű irodalom és könyvkiadás virágkora. Juraj Habelić megjelenteti latin-horvát szótárát „Dictionar, ili rechi szlovenszke zvexega ukup zebgrane, u red postauljene, i diachkemi zlahkotene”, amely a horvát „kaj” nyelvjárás szókészletét tartalmazza és amelyhez maga Krleža is visszatért Balade Petrice Kerempuha (Petrica Kerempuch balladáái) megalkotásakor.

Szlavónia is bekapcsolódik az irodalmi életbe. Matija Antun Reljković, Antun Kanižlić és mások megérik az idő szavát, szellemét, Titus Brezovački pedig már kopog az új kor a romantizmus ajtaján. Drámáival „Mathias grabantzias diak” (Mátyás a garabonciás diák) és Diogenes ili szluga dvah zgublenih bratov (Diogenes, avagy a két elveszett testvér szolgája) aki bizonyosan Marin Držić után a horvát irodalom, egyik legnagyobb drámaírója.

Amikor a régebbi horvát irodalomról szólunk, elkerülhetetlen, hogy foglalkozzunk a nyelv problematikájával. Horvát latinisták esetében ez a probléma nem áll fenn. Műveik ugyanis olvashatók horvát irodalmi nyelven, fordításokban Marulić Juditájának (Judita), Zoranić Hegységek (Planine), vagy Hektorović Halászat és halászáti csevegések (Ribanje i ribarsko prigovaranje) eredetiségében való feldolgozása problémát jelent a horvát nyelvet anyanyelvi szinten művelőknek is és ez még inkább érvényes magyarországi horvát tanulóakra vonatkoztatva. Ma már viszont léteznek kritikai jellegű antológiák, kiadványok az említett irodalom kapcsán (Rafo Bogišić: Leut i trublja, Antologija starije hrvatske poezije, Školska knjiga, Zagreb 1971 (Vitorlás és kürt, Régebbi horvát költészet antológiája), vagy nemrég megjelent Mihovil Komba és Slobodan P. Novak: Hrvatska književnost do narodnog preporoda, Drugo dopunjeno izdanje, Škosla knjiga, Zagreb 1992. (Horvát irodalom a horvát nemzeti újjászületésig.)

Ezek a kiadványok értékes szótárakkal rendelkeznek a kevésbé ismert, régies kifejezések vonatkozásában.

Az említett kiadványban Bogišić professzor úr minden irodalmi szöveg után rövid jegyzetekben foglalkozik a kötetben meglévő művekkel és alkotókkal.

Egy ilyen sokoldalú feldolgozás megkönnyíti a művészeti alkotások kommunikációs jelenségét a ma olvasójával.

Ugyanakkor néhány különösen jelentős alkotást lefordítottak, horvát irodalmi nyelvre.

A valóság az, hogy a régebbi horvát irodalom egy része „ča” vagy „kaj” nyelvjárásokon íródott, vagy az említett nyelvek hatása alatt, és ez a jelenség eredményesen használható fel az oktatásban, hogyha megfelelő figyelmet szentelünk a helyi tájnyelveknek, ha

netán a tanulók szűkebb környezetének nyelveként is jelenik meg, és ha előfordul, hogy a tanulók saját környezetükből is hozzák.

Természetesen erről csak akkor beszélhetünk, ha az iskolába járó tanulók valóban beszélnek, vagy ismerik szülőföldjük nyelvezetét.

Írásomban megpróbálkoztam néhány helyen felhívni a figyelmet nemcsak kifejezetten irodalmi tényekre, hanem a politikai és kulturális helyzetekre is amelyekben az irodalmi alkotások íródtak.

Vallom és hiszem, hogy nagyon fontos feladat tanulóinkat megismertetni egyes korok szellemével, megkísérelni a legmegérthetőbb módon feltárni az akkori idők jellegét, hogy könnyebben értsék meg az irodalmi alkotások természetét, a múlt idők, korok szavát.

Szélesebb nemzeti keretekbe való elhelyezésen túl, elengedhetetlen a nemzeti irodalmat elhelyezni az európai irodalmi folyamatokba. Különösképpen ösztönző és tanulságos lehet összevetése a magyar irodalom folyamataival, irányzataival.

Az újabkori horvát irodalom problematikája viszont megkövetel egy ehhez hasonló újabb elemzést.

STJEPAN BLAŽETIN ML. IFJÚ BLAZSETIN ISTVÁN

L'Europe et les langues

Maastrichtben ráütötték a pecsétet a nagyjából már előbb kész szerződésre: Európa nyugati fele gazdasági és politikai egységgé alakul. A nyelv azonban nem lép be az egységszervezetbe, a kultúra is csak különjogainak fenntartásával. Sokkal prózaibb, hétköznapibb ellentmondás, mint amilyennek látszik. Az idegen nyelv az ember mindennapi létének tartozékává válik, nélküle nem tud Európa polgárként élni. Teljesen új „kihívás” a nyelvoktatás számára. Ennek megtárgyalására hívott össze a maastrichti egyezmény közvetlen előkészítésének idején két kongresszust a francia nyelv didaktikájának művelésére alakult szervezet, az Association de didactique du français langue étrangère (Asdifle). Az első színhelye Párizs, a másodiké Barcelona volt. A tizenkilenc előadás és a zárzó szövegét kiadták nyomtatásban. Az előadók jeles szakemberek voltak, de nevüket Magyarországon csak igen kevesen ismerik, talán Francis Debyser az egyetlen kivétel. Főként franciák, de akad közöttük spanyol és olasz is. Elsősorban a francia nyelvről volt szó, mellette vizsgálták az általános nyelvtanítási feladatokat is.

A kiadványt így jellemezhetnénk összefoglalóan: Maastricht szelleme a nyelvtanításban. Azokat a tennivalókat összegezi, amelyeket Európa nyugati felének gazdasági egybekovácsolása tesz szükségessé, sőt sürgetővé. Az egyén most már a nagy közösségen belül bárhol letelepedhet, munkát vállalhat. Az anyanyelve azonban nem vándorolhat vele; munkába állni, emberként talpon maradni csak akkor tud, ha új környezetének nyelvét érti, kultúráját ismeri. Ez pedig mind a nyelvtanulás, mind a nyelvoktatás-tudomány számára új feladat. Sokkal bonyolultabb, sokkal inkább kívánja a szervezést, mint a régi. Az angol nyelv megtartja ugyan az elsőségét, de nem a többi nyelv kárára: a Belgiumban letelepedő spanyol család csak korlátozottan veheti hasznát az angolnak, az élethez, munkavégzéshez, a gyerekek iskolai tanulásához a környezet nyelve – a nemzeti vagy a regionális nyelvre – van szükség. Ezzel kapcsolatban Debyser említi a közösség további bővülésének lehetőségét, Kelet- és Közép-Európa befogadását, s hivatkozik Magyarországra is. A feladatokat bonyolítja, hogy némelyik tagország nem egynyelvű, a majdan csatlakozóknak pedig valószínűleg a többsége ilyen lesz.